

ביאור הדף מסכת בבא בתרא דף קכ"ה

בגמרא הובא שרב אחא בר רב אמר לרבינא שכשאמימר הגיע למקומם הוא דרש שהבכור נוטל פי שנים במלוה אבל לא ברבית, ואמר לו רבינא שאמימר הוא מבני נהרדעא, שהם הולכים לשיטתם וכפי שיטתו של רב נחמן שהיה אף הוא מבני נהרדעא שאמר שמעות שאדם חייב לחבירו הבעל חוב נחשב מוחזק בהם.

שמצינו שנחלקו רב נחמן ורבה מתי בכור מקבל פי שניים במלוה, לדעת רבה אם היתומים גבו את חוב אביהם מקרקע של הבעל חוב, הבכור מקבל בקרקע זו פי שניים, כיון שהקרקע משועבדת לאביו כבר בחייו וכיון שאביו נחשב מוחזק בה הוא גובה פי שניים, אך אם גבו מעות בחוב אין הבכור מקבל בהם פי שניים, כיון שאלו לא אותם המעות שאביו הלווה וגם אם כן מלווה ניתנת כדי להוציא אותה, וממילא אלו הם כמעות אחרים, שלא היה האב מוחזק בהם.

אך לדעת רב נחמן הדין להפך שאם היתומים גבו מהבעל חוב מעות יש לבכור פי שניים במעות אלו, כיון שזה מה שהאב הלווה ללווה הוא נחשב בזה מוחזק, אבל אם גבו קרקע אין לו פי שניים, כי האב הלווה מעות ולא קרקע.

והקשה אביי לרבה מדוע לדעתך יש הבדל בין קרקע למעות, ובכור מוחזק רק בקרקע אך לא במעות, הרי גם הקרקע וגם המעות אינם חלק מהירושה שהשאיר האב.

ועוד הקשה אביי על רבה כיצד יתכן שבכור מקבל פי שניים בחוב, הרי רבה עצמו אמר לקמן לגבי נידון ירושת הסבתא שיובא בעמוד ב' באדם שאמר נכסי לסבתי ולאחר שתמות נכסי יעברו לביתי, ומתה ביתו לפני הסבתא, שאמרו בני ארץ ישראל שבעלה אינו יורש את הנכסים הללו. ואמר רבה עצמו שנסתבר כדעת בני ארץ ישראל שאין הבעל יורש נכסים שאשתו לא הייתה מוחזקת בהם כי לא הגיעו אליה בחייה. ואם כך אף הבכור לא ירש את החוב שאביו לא היה מוחזק בהו בחייו.

ואף על רב נחמן הקשה אביי, שאמר רב נחמן שאם היתומים גבו מהבעל חוב מעות יש לבכור פי שניים במעות אלו, אבל אם גבו קרקע אין לו פי שניים, ושאל אביי על רב נחמן מדוע יש הבדל בין קרקע למעות, ובכור מקבל פי שניים רק אם גבו מעות ולא אם גבו קרקע, הרי גם הקרקע וגם המעות אינם חלק מהירושה שהשאיר האב.

ועוד הקשה אביי על רב נחמן כיצד הוא אמר שהבכור מקבל פי שניים אם הם גבו את החוב במעות, הרי רב נחמן עצמו אמר בשם רבה בר אבוב שיתומים שגבו קרקע שלוה היה חייב לאביהם, ולאחר מכן בא בעל חוב שאביהם לוה ממנו מעות, הבעל חוב יכול לגבות את חובו מאותה הקרקע שהיתומים גבו עבור החוב שהיו חייבים לאביהם.

ורואים שדעת רב נחמן שבקרקע היתומים נחשבים מוחזקים, ולכן בעל חובו של אביהם גובה ממנה, ולכן היה צריך להיות שאף הבכור יגבה פי שניים מהקרקע.

והשיב לו רבה שלא קשה לא עליו ולא על רב נחמן, כיון שבאמת הם סוברים שאין הבכור נוטל פי שניים בירושה כלל, בין אם גבו מעות ובין אם גבו קרקע. ומה שנחלקו רבה ורב נחמן זה בדעת בני ארץ ישראל שלעיל הובא שהם סוברים שבכור נוטל פי שניים במלוה ולא ברבית.

ונחלקו רבה ורב נחמן האם לדעת בני א"י שנוטל פי שניים רק אם גבו מעות או רק אם גבו קרקע. כיון שאם היה דעתם שגם בגביית קרקע וגם מעות הבכור נוטל פי שניים, היה קשה כיצד אמרו לקמן שאין הבעל יורש בנכסי אשתו הראויים לה, ולכן ביאר רב נחמן שמה שהם אמרו שהבכור נוטל פי שניים זה רק במעות, אך בקרקע דינם כראוי, ולכן אין הבעל נוטל בהם כי הם רק ראויים לירושת אשתו.

(ומה שרב נחמן אמר שבעל חוב גובה מקרקע שגבו היתומים בחוב אביהם זה משום שעבוד דר' נתן, שאמר שאדם שחייב לאחד ואותו אדם חייב לאחר, חובו של הראשון משתעבד לאחרון, ולא משום ראוי).

ולדעת רבה יותר מסתבר לומר שסוברים בני א"י שדווקא בקרקע הבכור נוטל פי שניים אך לא במעות, ומה שאמרו לגבי הסבתא שהקרקע אינה נחשבת ראויה לבת זה מפני ששם אין הנכסים משועבדים לבת כלל כל זמן שהסבתא קיימת שהרי היא יכולה למכור אותם.

עמוד ב'

ומביאה הגמרא מהו המעשה בסבתא, שהיה מעשה באדם שקודם מיתתו אמר שהוא מוריש את כל נכסיו לסבתו, ולאחר שהיא תמות יורשיו ירשו את נכסיו.

ולאותו אדם הייתה בת שהייתה נשואה, שהיא הייתה צריכה לרשת את נכסיו לאחר מות הסבתא, אלא שהיא מתה בחיי בעלה, לפני שמתה הסבתא.

ולאחר שמתה הסבתא תבע הבעל של הבת לרשת את הנכסים, מכח אשתו המתה, שהייתה צריכה לרשת את הנכסים לאחר מות הסבתא.

ואמר רב הונא שכאשר המוריש אמר שהוא מוריש את נכסיו לסבתא ולאחריה ליורשיו, כוונתו הייתה גם ליורשי יורשיו, דהיינו לבעלה של ביתו, ולכן הבעל יורש את הנכסים אחרי מות הסבתא.

אך דעת רב ענן שכוונת המוריש הייתה שרק יורשיו ירשו את הנכסים, אך לא יורשי יורשיו, וכיון שאין בתו קיימת לרשת את הנכסים, הם צריכים להישאר אצל הסבתא וללכת ליורשיה.

ושלחו מארץ ישראל שאמנם הלכה כרב ענן שהנכסים הולכים ליורשי הסבתא, אך לא מטעמו של רב ענן שכוונת המוריש הייתה להוריש רק ליורשיו ולא ליורשי יורשיו, אלא משום שהבעל אינו יורש את אשתו בדבר שרק היה ראוי לבוא אליה ולא בא אליה בפועל, וממילא כיון שהירושה לא באה לאשה קודם מיתתה, אין הבעל יורש את אותה הירושה מכח אשתו ולכן היא נשארת של יורשי הסבתא.

ומבארת הגמרא שלדעת רב ענן אף אם יהיה לאותה הבת בן הוא לא ירש את אמו, כיון שכוונת המוריש הייתה להוריש רק ליורשיו ולא ליורשי יורשיו, אך לדעת בני ארץ ישראל אם יהיה לאותה הבת בן הוא כן ירש את אשתו, כי דווקא **בעל** אינו יורש את אשתו כיון שהוא לא יורש ירושה שרק הייתה ראויה לבוא אליה ולא באה אליה, אך בן כן יורש את אמו אף בדבר שהיה ראוי לבוא אליה.

ומנסה הגמרא לומר שלפי זה יוצא שלדעת רב הונא שהבעל כן מקבל את הנכסים, שהבעל נוטל בירושת אשתו גם בדבר שרק היה ראוי לבוא אליה ועוד לא בא, ואמר ר' אלעזר שהוא הקטן ביחס לרב הונא יבאר את דברי רב הונא הגדול, שאף לדעת רב הונא אין הבעל יורש בראוי אלא רק במה שאשתו מוחזקת, ומה שלמרות זאת אומר רב הונא שהנכסים לבעל, זה מפני שלדעת רב הונא אדם שאומר שירושתו תלך לסבתא ואחר כך ליורשיו, הרי זה כאילו אמר שמעכשיו הירושה שייכת ליורשיו, וממילא אין זה ראוי לבוא לידי הבת אלא שהיא מוחזקת בו ולכן הבעל יורש את הנכסים.

ואמר רבה שמסתבר טעמם של בני ארץ ישראל שאין הבעל יורש את אשתו כיון שהירושה רק ראויה לבוא אליה ולא באה אליה בפועל, שהרי אם הסבתא הייתה מוכרת את הנכסים הם היו מכורים, ולכן לא יתכן לומר שהבת מוחזקת בהם.

ופסק רב פפא שההלכה היא שאין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק, ואין הבכור נוטל פי שניים בראוי כבמוחזק, ואין הבכור נוטל פי שנים במלוה בין שגבו קרקע בין שגבו מעות. ואם הבכור עצמו לווה מעות מאביו, כיון שיש ספק האם הוא נוטל בזה פי שניים או לא, יחלוק עם אחיו בחלק הנוסף שספק האם הוא מגיע לו שווה בשווה.